

NOTAE NUMISMATICAE

ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

Tom XIII

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE
SEKCJA NUMIZMATYCZNA
KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ PAN
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Kraków 2018

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Tłumaczenie tekstów oraz korekta językowa native speakerów tekstów
artykułów naukowych oraz recenzji naukowych w tomach XIII (2018) i XIV (2019)
finansowane w ramach umowy 790/P-DUN/2018 ze środków
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego
przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

The translation and the proofreading by a native speaker of the texts
of academic articles and reviews in the volumes XIII (2018) and XIV (2019)
financed as part of the Agreement 790/P-DUN/2018 from the funds
of the Ministry of Science and Higher Education allocated for the purpose
of promoting and propagating science.

NOTAE NUMISMATICAE

ZAPISKI NUMIZMATYCZNE

Tom XIII

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE
SEKCJA NUMIZMATYCZNA
KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ PAN
ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Kraków 2018

Komitet naukowy / Scientific Committee:

Prof. Peter van Alfen, Prof. Michael Alram, Prof. Aleksander Bursche, Prof. François de Callataÿ, Dr Karsten Dahmen, Prof. Georges Depeyrot, Dr Haim Gitler, Zofia Gołubiew, Prof. Wiesław Kaczanowicz, Elżbieta Korczyńska, Prof. Katerini Liampi, Prof. Adam Małkiewicz, Prof. Andrew Meadows, Prof. Mariusz Mielczarek, Dr Jiří Militký, Prof. Janusz A. Ostrowski, Prof. Maciej Salamon, Prof. Bernhard Weisser

Redakcja / Editorial Board:

Redaktor / Editor in Chief – Jarosław Bodzek

Zastępca redaktora / Associate Editor – Mateusz Woźniak

Sekretarze / Secretaries – Dorota Malarczyk, Anna Bochnak, Barbara Zając

Redaktor tematyczny / Theme Editor:

Peter van Alfen

Redaktor językowy / Linguistic Editor:

Peter van Alfen

Recenzenci / Reviewers:

Prof. Katarzyna Balbuza, Dr hab. Tomasz Bochnak, Dr Dario Calomino, Dr Karsten Dahmen, Dr Oliver Hoover, Dr Witold Garbaczewski, Dr Adam Kędzierski, Dr hab. Agata Kluczek, Dr Kamil Kopij, Dr Julio M. del Hoyo-Meléndez, Dr Dubravka Ujes Morgan, Dr Kyrylo Myzgin, Dr Ulrike Peter, Dr Adrian Popescu, Prof. Stephen K. Scher, Dr Szymon Tracz, Dr David Wigg-Wolf, Prof. Michel Wiedemann

Redaktorzy prowadzący / Commissioning Editors:

Dorota Malarczyk, Anna Kowalczyk

Tłumaczenia / Translations:

David Daniel

Korekta / Proofreading:

David Daniel, Aedaan Shaw

Projekt graficzny i typografia / Graphic Design and Desk Top Publishing:

Luiza Berdak

Skład i łamanie / Typesetting and Page Layout:

Joanna Słomska

Adres redakcji / Address of the Editorial Office:

Muzeum Narodowe w Krakowie

ul. Józefa Piłsudskiego 12, 31-109 Kraków

tel. (+48) 12 433 58 50

e-mail: notae@mnk.pl

<http://mnk.pl/notae-numismatiae-zapiski-numizmatyczne-1>

Wyłącznie odpowiedzialność za przestrzeganie praw autorskich dotyczących materiału ilustracyjnego ponoszą autorzy tekstów.
Authors of the texts bear the sole responsibility for observing the copyright illustrations.

Wersję pierwotną pisma *Notae Numismatiae – Zapiski Numizmatyczne* jest wersja elektroniczna.

The electronic edition of the *Notae Numismatiae – Zapiski Numizmatyczne* is treated as its original version.

© Muzeum Narodowe w Krakowie i Autorzy, 2018

ISSN 1426-5435

SPIS TREŚCI / CONTENTS

- 9 Od redakcji
10 *From the Editors*

ARTYKUŁY / ARTICLES

- EMANUEL PETAC
13 About the Sarmizegetusa Hoard from 1998 and the Possible Chronology of Burebista's Campaign to the Black Sea Border
O skarbie z Sarmizegetusy z 1998 roku i przypuszczalnej chronologii kampanii Burebisty ku wybrzeżom Morza Czarnego
- HELLE W. HORSNÆS, MALENE REFSHAUGE BECK
37 A Hoard of Republican Denarii from Skellerup, Denmark – A Preliminary Report
Skarb denarów republikańskich ze Skellerup, Dania – uwagi wstępne
- JAROSŁAW BODZEK, RENATA MADYDA-LEGUTKO
53 Coins of the Rulers of Cimmerian Bosphorus Found in Poland
Znaleziska monet władców Bosporu Kimeryjskiego na ziemiach polskich
- EVGENI I. PAUNOV
93 The Start of the Coinage of Philippopolis under Domitian
Początki mennictwa Philippopolis za panowania Domicjana
- SZYMON JELLONEK
101 Roman Foundation Myths on Colonial Coinage
Rzymskie mity założycielskie na monetach kolonialnych
- ARKADIUSZ DYMOWSKI
127 Pseudo-Ancient Pseudo-Coins from Gdańsk. Remarks in the Margins of the Catalog of Finds of Ancient Coins in Medieval and Modern Contexts in Poland
Pseudoantyczne obiekty monetopodobne z Gdańska. Uwagi na marginesie katalogu znalezisk monet antycznych z kontekstów średniowiecznych i nowożytnych z terenu Polski
- BEATA MIAZGA, BORYS PASZKIEWICZ
137 The Metal Content of Selected Polish and Brandenburg Coins from the 14th and 15th Centuries
Metal wybranych monet polskich i brandenburskich z XIV–XV wieku
- HEINZ WINTER
171 Zu den Medaillen des Benvenuto Cellini – Der Bestand des Kunsthistorischen Museums Wien
The Medals of the Benvenuto Cellini in the Collection of the Kunsthistorisches Museum in Vienna
Medale Benvenuto Celliniego z kolekcji Kunsthistorisches Museum w Wiedniu

PAULINA TARADAJ

- 191 *Quo non augustior alter*. A Few Remarks on the Series of Small Medals Issued to Commemorate the Maneuvers of the Saxon Armies at Mühlberg in 1730
"Quo non augustior alter". Kilka uwag na temat serii małych medali wydanych z okazji kampamentu wojsk saskich pod Mühlbergiem w 1730 roku

ZNALEZISKA / FINDS

JAN BULAS, PIOTR N. KOTOWICZ

- 209 New Roman Coin Finds from the Upper San River Basin
Nowe znaleziska monet rzymskich z dorzecza Górnego Sanu

TOMASZ WAGNER, BARBARA ZAJĄC

- 225 New Roman Coin Finds from the Region of Częstochowa
Nowe znaleziska monet rzymskich z okolic Częstochowy

ANNA BOCHNAK, MATEUSZ WOŹNIAK

- 245 Fragment XVI-wiecznego skarbu z Zawiercia – Kromolowa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie
Part of a 16th-Century Hoard from Kromolów, Zawiercie, from the Collections of the National Museum in Krakow

VARIA

VIERA HUPALO

- 275 Ikonografia przedstawień na medalikach religijnych z grobów w kościele pobernardyńskim w Dubnie na Wołyniu (Ukraina)
The Iconography of Images on Religious Medallions from Graves in the Former Bernardine Church in Dubno, Volhynia (Ukraine)

RECENZJE / REVIEWS

BARBARA ZAJĄC

ARNAUD SUSPÈNE, VINCENT DROST, ANDREW BURNETT,
LAURENT BRICAULT

- 307 *Rome et les provinces. Monnayage et histoire. Mélanges offerts à Michel Amandry*. Numismatica Anatolica 7. Bordeaux: Ausonius éditions: avec le concours de Spink 2017, 463 pages; ISBN 978-2-35613-197-3

KRONIKA / CHRONICLE

MATEUSZ WOŹNIAK

- 315 Kronika Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie (2017)
322 *The Chronicle of the Numismatic Cabinet of the National Museum in Krakow* (2017)

JAROSŁAW BODZEK

331 Kronika Sekcji Numizmatycznej Komisji Archeologicznej Polskiej Akademii Nauk
Oddział w Krakowie (2017)

333 *The Chronicle of the Numismatic Section of the Commission on Archaeology of
the Polish Academy of Sciences (Krakow Branch of the Polish Academy of Sciences)*
(2017)

PAWEŁ GOŁYŹNIAK

335 Conference Report: *Coinage in Imperial Space. Continuity or Change from
the Achaemenid to Hellenistic Kingdoms?* Krakow, 28th June – 2nd July 2017

NEKROLOGI / OBITUARIES

JAROSŁAW BODZEK, MATEUSZ WOŹNIAK

345 Bogumiła Haczewska (4 maja 1943 – 31 grudnia 2017)

350 *Bogumiła Haczewska (4th May 1943 – 31st December 2017)*

357 Bibliografia prac Bogumiły Haczewskiej

Bibliography of Bogumiła Haczewska's Works

HENRYK WOŹNIAKOWSKI

361 Izabella Godlewska de Aranda (18 grudnia 1931 – 12 czerwca 2018)

363 *Izabella Godlewska de Aranda (18th December 1931 – 12th June 2018)*

Bogumiła Haczewska (1943–2017). Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego, wrzesień 1995 r. Fot. I. Feldblum
Bogumiła Haczewska (1943–2017). Emeryk Hutten-Czapski Museum, September 1995. Photo: I. Feldblum

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce tom XIII *Notae Numismaticae – Zapisków Numizmatycznych*. Zgodnie z przyjętym zwyczajem teksty o tematyce międzynarodowej publikujemy w językach kongresowych, a teksty odnoszące się w większym stopniu do zainteresowań czytelnika polskiego w języku polskim. Wszelkie informacje dla autorów oraz archiwalne tomy naszego czasopisma dostępne są na stronie www.mnk.pl.

31 grudnia 2017 roku zmarła Bogumiła Haczewska (1943–2017), emerytowany, wieloletni pracownik i kierownik Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie, znawczyni mennictwa średniowiecznego i gdańskiego, zastępca redaktora i członek komitetu redakcyjnego *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*. Była osobą mocno zaangażowaną w działalność społeczną: reaktywowała w 1989 roku w Muzeum Narodowym Związek Zawodowy „Solidarność”, działała w Towarzystwie Przyjaciół Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego, zakładała Stowarzyszenie Muzealników Polskich, najważniejszą dziś organizację skupiającą pracowników polskich muzeów. Niezwykle pracowita, świadoma odpowiedzialności wynikającej ze sprawowanych przez siebie funkcji, całą sobą oddana była Gabinetowi Numizmatycznemu.

Jej pamięci poświęcamy XIII tom *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*, nie mając wątpliwości, że czasopismo to nie powstałoby bez jej zaangażowania.

Redakcja

Dear Readers,

It is with great pleasure that we present to you Volume XIII of *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*. In accordance with our customary practice, all the texts concerned with subjects of international interest or significance have been published in the conference languages, while those of more relevance to Polish readers – in Polish. Information for prospective authors as well as previously published volumes of our journal can be found at www.mnk.pl.

A worker of many years at the Numismatic Cabinet of the National Museum in Krakow and then the cabinet's director before she retired, Bogumiła Haczewska (1943–2017) passed away on December 31, 2017. An expert on medieval coinage and coinage from Gdańsk, Haczewska was deputy editor and a member of the editorial committee of *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*. Whether she was reactivating the Solidarity labor union at the National Museum in 1989 or busy doing work for the Association of Benefactors of the Emeryk Hutten-Czapski Museum or else putting together the Association of Polish Museologists, the most important organization for employees at Polish museums, Haczewska was heavily engaged in doing social work. An exceptionally hard worker, Haczewska was conscious of the responsibility resulting from the offices she held, giving her whole self to the Numismatic Cabinet.

It is in memory of Bogumiła Haczewska that we dedicate the 13th volume of *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne*, there being no doubt that the journal would never have been created without her full commitment.

The Editors

ANNA BOCHNAK

Muzeum Narodowe w Krakowie

MATEUSZ WOŹNIAK

Muzeum Narodowe w Krakowie

Fragment XVI-wiecznego skarbu z Zawiercia – Kromołowa ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie

ABSTRACT: *Part of a 16th-century Hoard from Kromołów, Zawiercie, from the Collections of the National Museum in Krakow*

245

A hoard of coins dated to the latter half of the 16th century was accidentally discovered in Kromołów (now a neighborhood in Zawiercie) in 1973. More parts of the hoard were discovered in the following three years; the fourth – and up to this point the last – part of the find ended up in the collections of the National Museum in Krakow by the end of the 20th century. According to our present state of knowledge, the hoard from Kromołów consists of at least 503 coins dated to a period starting at the end of the 14th century and ending in 1563. The hoard is made up of coins from the Polish royal mint, the Royal Prussian mint, the mint of Silesia, and the German mint. The part of the hoard that is in the collections of the National Museum in Krakow is distinguished by its large number of rare royal and Prussian pennies struck in Gdańsk; moreover, they are in a good state of preservation. Interestingly, small 16th-century pennies (of which there are 140 in the part of the hoard under discussion here) have thus far only been known from single or cumulative finds.

KEY WORDS: hoard, Kromołów, Zawiercie, 16th century, Wschowa, Gdańsk

ABSTRAKT: W 1973 roku został przypadkowo odkryty, w miejscowości Kromołów (obecnie dzielnica Zawiercia), skarb monet datowany na 2. połowę

XVI wieku. Jego kolejne partie ujawniono w trzech następnych latach, a czwarta, i jak na razie ostatnia, część znaleziska trafiła pod koniec XX wieku do zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie. Skarb z Kromołowa liczy według dzisiejszej wiedzy minimum 503 monety datowane na okres od końca XIV wieku po rok 1563. W jego skład wchodzi monety z mennic polskich koronnych, Prus Królewskich, Śląska i Niemiec. Część skarbu znajdująca się w kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie wyróżnia się dużą liczbą rzadkich denarów koronnych i pruskich bitych w Gdańsku, a ponadto są one bardzo dobrze zachowane. Co ciekawe, drobne denary XVI-wieczne (tu występujące w znakomitej liczbie niemal 140 egz.) znane były dotychczas niemal wyłącznie ze znalezisk pojedynczych lub kumulatywnych.

SŁOWA KLUCZOWE: skarb, Kromołów, Zawiercie, XVI wiek, Wschowa, Gdańsk

W roku 1973, na łamach „Wiadomości Numizmatycznych” pojawiła się informacja autorstwa Tadeusza Daniela o odkryciu w miejscowości Kromołów¹ datowanego na XVI wiek skarbu monet². Natrafiono nań przypadkowo w 1972 roku w tamtejszym kamieniołomie, w czasie zdejmowania nadkładu. Zamieszczone przez autora informacje na temat okoliczności odkrycia tego depozytu, jego składu i dalszych losów pozyskano z „trzeciej ręki”, co może mieć wpływ na ich pełną wiarygodność.

Skarb miał być zdeponowany w ukrytym niecałe 20 cm pod powierzchnią gleby glinianym naczyniu, które uległo zniszczeniu podczas odkrycia. Po oczyszczeniu zlepiionych monet okazało się, że jest ich 245 o łącznej wadze 197 g. Opisany zbiór został zwrócony właścicielowi, który sprzedał go następnie kolekcjonerowi z dawnego województwa katowickiego. W następnym roku ujawniono kolejne monety w liczbie 26 (16,14 g), które również miały pochodzić z kromołowskiego skarbu i znajdować się wówczas w Zawierciu, w rękach prywatnych³. Jakkolwiek Tadeusz Daniel w artykule stwierdził, że „jest to pozostała część znaleziska”, to w roku 1975 okazało się, że anonimowy kolekcjoner z Siewierza kupił od mieszkańca nieodległej od Kromołowa Pilicy jeszcze jedną, liczącą 89 monet, część skarbu⁴. Wszystkie trzy zespoły miały, co podkreślał autor notek, jednolity charakter, zarówno pod względem składu, datowania, jak i stanu zachowania określanego jako „doskonały”.

¹ Od 1977 roku Kromołów jest jedną z dzielnic Zawiercia.

² DANIEL 1973: 53–54. Tam błędnie jako Kromłów.

³ DANIEL 1974: 52–53. Skarb odnotowany także w COIN HOARDS II 1976: 137, nr 259 oraz inwentarzu skarbów z lat 1500–1649 (MĘCLEWSKA i MIKOŁAJCZYK 1983: tam jako Kromołów II; należy zwrócić uwagę na rozbieżności dotyczące składu skarbu pomiędzy tą publikacją a notkami Tadeusza Daniela, które nie wynikają z faktu pozyskania nowych informacji, ale z omyłek pisarskich).

⁴ DANIEL 1975: 249–251. Tamże w spisie nowo pozyskanych monet można się doliczyć 88, a nie 89 egzemplarzy, co wynika z omyłki pisarskiej. Dalsze liczby będą podawane z uwzględnieniem tejsze i pomniejszone o 1.

Wspomniane cechy miały przemawiać za pochodzeniem monet z jednego znaleziska. W związku z pozyskaniem trzeciej i tym razem w opinii autora ostatniej części tego skarbu, pokusił się on o sporządzenie krótkiego podsumowania⁵. W efekcie dowiedzieliśmy się, że skarb liczyć miał 415 monet (il. 1), wśród których najstarszą był półgrosz koronny Władysława Jagiełły (1387–1434) z lat 1418–1422, a egzemplarzami wyznaczającymi czas ukrycia skarbu – halerze Jerzego Fryderyka Hohenzollerna (1543–1603) bite w mennicy w Karniowie w 1563 roku. Mennictwo należące do epoki średniowiecza reprezentuje 5 denarów jagiellońskich i 107 półgroszy. Z kolei monety należące do emisji XVI-wiecznych znajdujemy tu w odmiernej proporcji: tych grubszych (półgroszy i groszy) jest 57, a zdecydowaną większość (159 egz.) w skarbie stanowią monety drobne, reprezentujące takie nominały, jak denar, szeląg, halerz czy ternar. Jeśli chodzi o rozrzut geograficzny, to dla wieku XV mamy wyłącznie monety polskie z mennicy krakowskiej, a dla kolejnego stulecia poza emisjami koronnymi także pruskie (Prusy Królewskie i miasta pruskie: Elbląg, Gdańsk) oraz śląskich (miasto Świdnica, Karniów, księstwo legnicko-brzeskie, księstwo cieszyńskie).

Na tym nie kończyła się jednak historia tego niefortunnie rozproszanego zespołu. Pod koniec XX wieku Muzeum Narodowe w Krakowie otrzymało propozycję zakupu 88 monet łączonych przez oferenta ze skarbem z Kromołowa⁶. Zespół powtarza zaobserwowane w wyżej omówionych jego partiach cechy, zarówno pod względem składu, jak i chronologii (najmłodsze emisje są z 1557 roku). Za oryginalnością zespołu przemawia też stan monet, zdecydowanie gorszy w przypadku tych wcześniejszych i lepszy dla tych bliższych dacie ukrycia skarbu. Podobna jest także proporcja nominałów, gdzie wśród monet średniowiecznych przeważają monety grubsze, tu reprezentowane przez półgrosze, a w przypadku emisji nowożytnych, podobnie jak we wcześniej pozyskanych zespołach, monety drobne – denary, halerz, mały pieniądz.

Uzupełniony został za to katalog reprezentowanych w tym znalezisku władców o Jadwigę Andegaweńską (1384–1399), której denar datowany na lata 1384–1386 byłby najstarszą monetą w tym zespole⁷, oraz Władysława Warneńczyka (1434–1444), a w przypadku mennic – o lwowską, wschowską, księstwa głogowskiego, kremnicką (dla monety węgierskiej), a także miasta Leuchtenberg i najprawdopodobniej

⁵ IDEM 1975: 250.

⁶ Informacja wstępna dotycząca okoliczności pozyskania i ogólnego charakteru zespołu pojawiła się w KORCZYŃSKA 2004: 189. Zbieżność ilościowa z trzecią, ujawnioną w 1975 roku, partią skarbu, jest przypadkowa.

⁷ Nie możemy mieć pewności, czy moneta ta nie została dołożona do skarbu, co mogło mieć miejsce w przeciągu trzydziestu lat od jego odkrycia po zakupieniu przez Muzeum Narodowe w Krakowie. Do tej pory denary Jadwigi nie były rejestrowane w znaleziskach o podobnym składzie. Jedyne takie przypadki opatrzone są dużymi znakami zapytania, patrz MĘCLEWSKA, MIKOŁAJCZYK 1991: 21, nr 25 i 25, nr 688.

Neuemarkt w Górnym Palatynacie. Mamy tu także monetę fałszywą, której oryginały bito w czeskiej Kutnej Horze⁸.

Istotnym powodem, dla którego zdecydowano się opublikować ten zespół mimo braku pewności, czy wszystkie monety tu prezentowane wchodziły pierwotnie w skład skarbu z Kromiołowa, są licznie występujące egzemplarze uważane za rzadkości numizmatyczne, ponadto zachowane w atrakcyjnym stanie.

Ozdobą tego zestawu jest pięknie zachowany denar miasta Wschowy z 1550 roku (pierwsza data na monetach tej mennicy), znany przez dziesiątki lat wyłącznie z literatury⁹ (il. 40). Jego kolejny, ale zdecydowanie gorzej zachowany egzemplarz został znaleziony w Koninie w czasie wykopaliśk archeologicznych i przechowywany jest w tamtejszym Muzeum Okręgowym¹⁰.

Z innych rzadziej występujących monet niewątpliwie trzeba wymienić półgrosz Kazimierza Jagiellończyka (1446–1492) z inicjałami MK (il. 14), dwa denary koronne Zygmunta Starego (1506–1548) z literą S wewnątrz obręczy korony (il. 27–28), najrzadszy rocznik (1546 r.) kwartników koronnych Zygmunta Starego (il. 31), denary gdańskie z 1551 (il. 67) i 1552 roku (il. 68) czy denar miasta Wschowy noszący datę 1551 (il. 41).

Niestety, nie udało się podtrzymać wstępnej identyfikacji jednego z denarów gdańskich wchodzących w skład tego zespołu jako emisji z 1548 roku¹¹, co byłoby nie lada sensacją, moneta ta była bowiem do tej pory znana tylko z literatury¹². Przeprowadzona na nowo analiza stempla awersu (którego lewa strona, gdzie powinna znajdować się kluczowa dla sprawy cyfra 4, jest niedobita) wykazała, że jest to denar z 1558 roku wybity uszkodzonym lub zapchanym stemplem (il. 65).

Wśród monet obcych zwraca uwagę nieposiadający dokładnej analogii fenig z przedstawieniem litery O na awersie i tarczy bawarskiej na rewersie (il. 3). Podobnie zakomponowane monety były bite w Górnym Palatynacie (niem. Oberpfalz) przez Otto Wittelsbacha (1410–1461) po roku 1458¹³, a następnie jego syna Otto II (1461–1499)¹⁴.

⁸ RICHTERA, GREGOR i ZMRZLÝ 2014: 63–69.

⁹ ZAGÓRSKI 1845: nr 332; KIRMIS 1885: 6, nr 1 (ale odmiana z lit. W). Z powodu niedostępności tego rocznika nie został on ujęty w skorowidzu pieniędzy polskich Kopickiego (KOPICKI 1995: 366, przyp. 1).

¹⁰ ZAWADZKI 2006: 119; KOZŁOWSKI 2018: 72, ryc. 43. Zwraca uwagę zdecydowanie większa masa monety z Kromiołowa (0,368 g) od egzemplarza z Konina (0,26 g), czego powodem może być stan zachowania (perforacje) tego drugiego.

¹¹ KORCZYŃSKA 2004: 189.

¹² Informację o niej znajdujemy m.in. u Zagórskiego (ZAGÓRSKI 1845: 8) i Beyera (BEYER 1880: 4, nr 39), ale bez podania źródła. Spowodowało to ostrożność w umieszczaniu ich w zestawieniach monet bitych w Gdańsku; np. GUMOWSKI 1990: 55 nr 457, podaje ten rocznik, ale ze znakiem zapytania; KURPIEWSKI 1994: 209 nie wymienia; DUTKOWSKI, SUCHANEK 200: 43 podaje również ze znakiem zapytania (co nie przeszkodziło autorom w wycenieniu monet dla trzech stanów zachowania).

¹³ GÖTZ 133.

¹⁴ GÖTZ 137. Za potwierdzenie naszego spostrzeżenia serdecznie dziękujemy dr. Peterowi Ilischowi.

Biorąc pod uwagę wszystkie informacje, jakie obecnie posiadamy na temat składu skarbu kromołowskiego (tab. 1), można wyodrębnić dwie bardzo wyraźne rysujące się grupy. Do pierwszej należą monety wyższych nominałów, czyli XV- i XVI-wieczne półgrosze (łącznie 219 egz.) z widocznymi śladami długiego użytkowania i zdecydowanie mniej liczne XVI-wieczne grosze¹⁵. Grupę drugą, którą tworzą głównie dobrze zachowane bilonowe denary, charakteryzuje odwrotna proporcja monet XV-wiecznych w stosunku do tych z wieku następnego. Mamy tu bowiem pojedyncze reprezentacje z XV stulecia (11 egz.) i bardzo liczne emisje wieku XVI, z dominującymi produktami mennic pruskich nad koronnymi (125 na 136 wszystkich zarejestrowanych w skarbie), co jest zapewne efektem reform monetarnych z lat 1526–1530, scalających stopę menniczą i systemy monetarne Polski i Prus (przy zachowaniu odrębności prawa menniczego)¹⁶, wzmocnionym przez zamknięcie w latach 1549–1578 mennic koronnych.

Te dwie wymienione grupy monet w zdecydowany sposób wyróżniają ten skarb spośród innych podobnie datowanych zespołów zarejestrowanych na terenie Polski. Depozyty, w których znajdujemy monety Jagiellonów zasiadających na polskim tronie, poczynawszy od Władysława Jagiełły, a skończywszy na Zygmuncie Auguście, składają się z XV- i XVI-wiecznych półgroszy i groszy, urozmaiconych niekiedy drobną domieszką szelągów¹⁷. Nie ma w nich natomiast licznie występujących, jak w skarbie z Kromołowa, XVI-wiecznych denarów, które znane są głównie ze znalezisk pojedynczych lub kumulatywnych¹⁸.

KATALOG MONET

Katalog został ułożony według krajów pochodzenia monet (alfabetycznie), a w ich obrębie według emitentów (chronologicznie) i nominałów (od najniższych do najwyższych).

Daty i litery w nawiasach prostokątnych oznaczają rekonstruowany okres emisji lub rekonstruowaną inskrypcję.

Znak „\” – nieczytelne miejsce jednej litery.

Znak „-” – przerwa w legendzie.

Znak „/” – przeniesienie legendy wielowyrzowej

men. – mennica

b.d. – bez daty

¹⁵ Obecna w niej spora grupa (27 egz.) półgroszy świdnickich Ludwika II Jagiellończyka (1509–1526) jest niewątpliwie świadectwem niepowodzenia akcji z 1527 roku (mimo podwyższenia ceny wykupu), mającej na celu wyłapanie monet bitych na wzór półgroszy polskich i tym samym przynoszących straty skarbowi Zygmunta Starego.

¹⁶ ŻABIŃSKI 1981: 93, 164. Zjawisko to jest obserwowane również w przypadku znalezisk kumulatywnych (PASZKIEWICZ 2010: 23).

¹⁷ Np. MĘCLEWSKA, MIKOŁAJCZYK 1983: 32, nr 63 (Główna); 36, nr 77 (Bucz); 37, nr 86 (Dłutów); 38, nr 93 (Polanówka); 39, nr 97 (Mnichów); 48, nr 128 (Niezdrowice).

¹⁸ PASZKIEWICZ 2010: 104–105, 122, 126–127, 130–132 (katalog znalezisk); IDEM 2013: 408 (indeks monet).

CZECHY

Ferdynand I Habsburg (1526–1564)

1. Czarny pieniądz, b.d., [1526–1564], men. Kutna Hora (oryginał) – moneta fałszywa
Av.: litera F pod koroną, po bokach R–P
Miedź, 0,241 g, 12,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30109
Lit.: HALAČKA 1987: Ferdinand I, Typ 82 (oryginał)

NIEMCY – LEUCHTENBERG

Johann VI (1487–1531)

2. Fenig, 1530, men. Leuchtenberg
Av.: herby Leuchtenberg, poniżej litera L, powyżej 1530
Bilon, 0,305 g, 14,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30108
Lit.: FRIEDL 2003: 72

NIEMCY – GÓRNY PALATYNAT (?)

Otto I Wittelsbach (1410–1461) lub Otto II Wittelsbach (1461–1499) (?)

3. Fenig, b.d, men. Neumarkt in der Oberpfalz (?), po 1458 (?)
Av.: litera O
Rv.: tarcza bawarska
Bilon, 0,309 g, 12,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30107
Lit.: (?) (analogia GÖTZ 1992: nr 133 i 137)

POLSKA

Jadwiga (1384–1399)

4. Denar, b.d. [1384–1386, jako król Polski], men. Kraków
Av.: tarcza andegaweńska z pasami i liliami, nad nią litera h, obwódka perełkowa
Rv.: Orzeł piastowski na wprost z głową w lewo, obwódka perełkowa
Srebro, 0,202 g, 11,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30022
Lit.: KOPICKI 1995: nr 305

Władysław Jagiello (1387–1434)

5. Denar, b.d. [1396–1406], men. Kraków
Av.: korona o rozłączonych górnych i dolnych płatkach fleuronów, w dolnych polach lilijki
Rv.: Orzeł
Bilon, 0,269 g, 11,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30023
Lit.: KUBIAK 1970: typ I/A
6. Półgrosz, b.d. [1407–1414], men. Kraków
Av.: korona, []MONE (lilijka) WLADIS[]
Rv.: Orzeł, []S[]POLONI[E]
Srebro, 1,168 g, 20,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30024
Lit.: KUBIAK 1970: typ XI/8

7. Półgrosz, b.d. [1416–1422], men. Kraków
 Av.: korona, pod nią F i podwójny krzyż, +[\\]ONE (lilijka) WLADISLA
 Rv.: Orzeł, +REGIS [\\]OLONIE
 Srebro, 1,386 g, 23,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30025
 Lit.: KUBIAK 1970: typ VI/1
8. Półgrosz, b.d. [1416–1422], men. Kraków
 Av.: korona, pod nią F i podwójny krzyż, +MONE (lilijka) WLADISLAI
 Rv.: Orzeł, +REGIS (lilijka) POLONIE
 Srebro, 1,253 g, 22,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30026
 Lit.: KUBIAK 1970: typ VI/1
9. Półgrosz, b.d. [1416–1422], men. Kraków
 Av.: korona, pod nią W i podwójny krzyż, +MONE (lilijka) [\\\\\\\\]SLAI
 Rv.: Orzeł, +REGI[\\] (lilijka) POLONIE
 Srebro, 1,336 g, 22,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30027
 Lit.: KUBIAK 1970: typ VI/1

Władysław Warneńczyk (1434–1444)

10. Denar, b.d. [1434–1444], men. Kraków
 Av.: korona o złączonych górnych i dolnych płatkach fleuronów, w dolnych polach ^
 Rv.: Orzeł
 Bilon, 0,433 g, 11,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30029
 Lit.: KUBIAK 1970: typ II/1
11. Denar, b.d. [1434–1444], men. Kraków
 Av.: korona o złączonych górnych i dolnych płatkach fleuronów, w dolnych polach ^
 Rv.: Orzeł
 Bilon, 0,297 g, 12,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30030
 Lit.: KUBIAK 1970: typ II/1
12. Denar, b.d. [1434–1444], men. Kraków
 Av.: korona o złączonych górnych i dolnych płatkach fleuronów, w dolnych polach ^
 Rv.: Orzeł
 Bilon, 0,392 g, 11,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30031
 Lit.: KUBIAK 1970: typ II/1
 Kazimierz Jagiellończyk (1446–1492)
13. Denar, b.d. [1455–1479], men. Kraków
 Av.: Orzeł
 Rv.: korona o złączonych górnych i dolnych płatkach fleuronów, w dolnych polach krzyże,
 pod koroną znak o
 Bilon (?), 0,348 g, 11,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30037
 Lit.: KUBIAK 1970: typ III/2
14. Półgrosz, b.d. [1456–1479], men. Kraków
 Av.: Orzeł, +MONETaxKAZIMIRI
 Rv.: korona, poniżej sygnatura MK, +*REGIS*POLONIE*
 Srebro, 1,352 g, 21,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30032
 Lit.: KUBIAK 1998: typ I

15. Półgrosz, b.d. [1479–1492], men. Kraków
Av.: Orzeł, [\\]NETAxKAZ[\\]Rv.: korona, powyżej trójliść, poniżej herb Róża, +REGISxPOLONIE
Srebro, 0,702 g, 18,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30033
Lit.: KUBIAK 1998: typ III
16. Półgrosz, b.d. [1479–1492], men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETAxKAZIMIRIRv.: korona, powyżej trójliść, poniżej herb Róża, +REGISxPOLONIE
Srebro, 1,018 g, 18,9 mm; nr inw. MNK VII-P-30034
Lit.: KUBIAK 1998: typ III
17. Półgrosz, b.d. [1479–1492], men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETAxKAZIMIRIRv.: korona, powyżej trójliść, poniżej herb Róża, +REGISx[\\]JE
Srebro, 0,839 g, 19,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30035
Lit.: KUBIAK 1998: typ III

Jan Olbracht (1492–1501)

18. Półgrosz, b.d. [1499–1501], men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA+I+ALBERTIRv.: korona, +REGISo POLONIE
Srebro, 0,825 g, 19,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30038
Lit.: KUBIAK 1998: typ II; PASZKIEWICZ 2010: 64–66, typ IIb

Aleksander Jagiellończyk (1501–1506)

19. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALE[\\]JEI:G:REXRv.: korona, MONETA:REGIS:POL[\\]IE
Srebro, 0,950 g, 18,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30039
Lit.: KUBIAK 1998: 156
20. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEXA[\\]DER:DEI:G:[\\]EXRv.: korona, +MONETA:REGIS:POLONIE
Srebro, 0,920 g, 18,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30040
Lit.: KUBIAK 1998: 156
21. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +A[\\]XANDER:DEI:G:[\\]EXRv.: korona, [\\]:[\\]OL[\\]:REGIS:POLONIE
Srebro, 1,018 g, 19,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30041
Lit.: KUBIAK 1998: 156
22. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEXA[\\]DEI:G:[\\]EXRv.: korona, +M[\\]TA:REGI[\\]ONIE
Srebro, 0,878 g, 18,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30042
Lit.: KUBIAK 1998: 156
23. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEXANDER:DEI:G:REXRv.: korona, +MONETA:REGIS: POLONIE

- Srebro, 0,914 g, 18,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30043
Lit.: KUBIAK 1998: 156
24. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEXANDER:D[\\]:REX
Rv.: korona, +MONETA:REGIS:[\\]ONIE
Srebro, 0,958 g, 18,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30044
Lit.: KUBIAK 1998: 156
25. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEX[\\][\\]I[\\]EX
Rv.: korona, +MONETA:RE[\\][\\][\\]NIE
Srebro, 0,954 g, 18,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30045
Lit.: KUBIAK 1998: 156
26. Półgrosz, b.d. [1502–1506], men. Kraków
Av.: Orzeł, +ALEXAN[\\]:G:REX
Rv.: korona, +MON[\\]TA:REGIS:PO[\\]NIE
Srebro, 0,935 g, 17,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30058
Lit.: KUBIAK 1998: 156
- Zygmunt I Stary (1506–1548)**
27. Denar, b.d. [1526–1527], men. Kraków
Av.: korona, wewnątrz obręczy S, po bokach S-P
Rv.: Orzeł
Bilon, 0,464 g, 13,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30064
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 8
28. Denar, b.d. [1545–1548], men. Kraków
Av.: korona, wewnątrz obręczy S, po bokach S-P
Rv.: Orzeł
Bilon, 0,296 g, 12,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30065
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 8
29. Denar, b.d. [1526–1527], men. Kraków
Av.: korona, wewnątrz obręczy rozeta, po bokach S-P
Rv.: Orzeł
Bilon, 0,308 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30066
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 10
30. Denar, b.d. [1526–1527], men. Kraków
Av.: korona, wewnątrz obręczy rozeta, po bokach S-P
Rv.: Orzeł
Bilon, 0,346 g, 12,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30067
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 10
31. Kwartnik, 1546, men. Kraków
Av.: Orzeł, (korona) MONETA⊗SIDISMVN
Rv.: tarcza z podwójnym krzyżem, po bokach litery S-P, ⊗REGIS⊗POLO•1546
Bilon, 0,552 g, 15,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30063
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 16
32. Półgrosz, 1507, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIG[\\]MVNDI
Rv.: korona, +REGIS:POLONIE:1507

- Srebro, 0,982 g, 18,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30051
Lit.: KOPICKI 1995: nr 406
33. Półgrosz, 1507, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGISMVNDI
Rv.: korona, +REGIS:POLONIE:1507
Srebro, 0,930 g, 18,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30052
Lit.: KOPICKI 1995: nr 407
34. Półgrosz, 1508, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGISMVNDI
Rv.: korona, +REGIS:POLONIE:1508
Srebro, 0,970 g, 19,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30053
Lit.: KOPICKI 1995: nr 408
35. Półgrosz, 1509, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGISMVNDI
Rv.: korona, +REGIS:POLONIE:1509
Srebro, 0,952 g, 18,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30054
Lit.: KOPICKI 1995: nr 410
36. Półgrosz, 1509, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGISMVNDI
Rv.: korona, +REGIS:POLONIE:1509
Srebro, 0,983 g, 18,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30055
Lit.: KOPICKI 1995: nr 410
37. Półgrosz, 1510, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIG[I]SMVNDI
Rv.: korona, +REGIS[]POLONIE:1510
Srebro, 1,008 g, 18,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30056
Lit.: KOPICKI 1995: nr 411
38. Półgrosz, 1511, men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGIS[\\]NDI
Rv.: korona, +REGIS○POLONIE:1511
Srebro, 0,962 g, 18,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30057
Lit.: KOPICKI 1995: nr 413
39. Półgrosz, b.d. [1520], men. Kraków
Av.: Orzeł, +MONETA:SIGIS[\\]NDI
Rv.: korona, +REX:POLONIE
Srebro, 0,963 g, 18,5 mm; MNK VII-P-30050
Lit.: KOPICKI 1995: nr 404

POLSKA

Miasto Wschowa

40. Denar, 1550, men. Wschowa
Av.: orzeł bez korony, w dziobie pierścień
Rv.: na tarczy podwójny krzyż flankowany dwoma pierścieniami, po bokach data 15-50,
nad tarczą CWF i dwie gwiazdki
Bilon, 0,368 g, 13,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30095
Lit.: KOZŁOWSKI 2018: 78 nr 39

41. Denar, 1551, men. Wschowa
 Av.: orzeł bez korony, w dziobie pierścień
 Rv.: na tarczy podwójny krzyż flankowany dwoma pierścieniami, po bokach data 15-50,
 nad tarczą CWF i dwie gwiazdki
 Bilon, 0,274 g, 13,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30096
 Lit.: KOZŁOWSKI 2018: 79 nr 41

PRUSY KRÓLEWSKIE

Zygmunt I Stary (1506–1548)

42. Denar, b.d. [1528–1535], men. Toruń
 Av.: inicjał króla S pod koroną
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich
 Bilon, 0,319 g, 13,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30068
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 59
43. Denar, b.d. [1528–1535], men. Toruń
 Av.: inicjał króla S pod koroną
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich
 Bilon, 0,373 g, 13,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30069
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 59
44. Szeląg, 1529, men. Toruń
 Av.: inicjał króla S pod koroną, ☉SIGIS*REX*POLO*DO*[\]RVS
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich, ☉SOLIDVS*PRVSSIE*1529
 Bilon, 1,073 g, 19,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30062
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 67
45. Szeląg, 1530, men. Toruń
 Av.: inicjał króla S pod koroną, ☉SIGIS REX*POLO*DO*PRVS
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich, ☉SOLIDVS*PRVSSIE*1530
 Bilon, 1,118 g, 19,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30061
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 70
46. Grosz, 1532, men. Toruń
 Av.: popiersie władcy, *SIGIS*I*REX*PO*DO*TOCI*PRVSS
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich, ☉GROSS*COMV*TERR*PRVSS*153Z
 Srebro, 2,004 g, 23,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30059
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 85
47. Grosz, 1532, men. Toruń
 Av.: popiersie władcy, *SIGIS*I*REX*PO*DO*TOCI*PRVSS
 Rv.: Orzeł Prus Królewskich, ☉GROSS*COMV*TERR*PRVSS*153Z
 Srebro, 1,957 g, 23,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30060
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 85

PRUSY KRÓLEWSKIE

Albrecht Hohenzollern (1525–1568)

48. Denar, b.d. [1529–1530], men. Królewiec
Av.: inicjał księcia A flankowany trzema rozetkami, u dołu tarcza z herbem Zollern
Rv.: Orzeł z ukoronowaną literą S na piersi
Bilon, 0,361 g, 13,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30079
Lit.: BAHRFELDT 1901: nr 1112
49. Denar, b.d. [1529–1530], men. Królewiec
Av.: inicjał księcia A flankowany trzema rozetkami, u dołu tarcza z herbem Zollern
Rv.: Orzeł z ukoronowaną literą S na piersi
Bilon, 0,298 g, 12,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30080
Lit.: BAHRFELDT 1901: nr 1112
50. Grosz, 1531, men. Królewiec
Av.: popiersie władcy, (tarcza z herbem Zollern) *IVSTVS*EX*FIDE*VIVIT*1531*
Rv.: Orzeł z ukoronowaną literą S na piersi, *ALBER*D*G*MAR*BRAN*DVX
*PRVS
Srebro, 2,079 g, 22,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30077
Lit.: BAHRFELDT 1901: nr 1132
51. Grosz, 1541, men. Królewiec
Av.: popiersie władcy, (tarcza z herbem Zollern) *IVSTVS*EX*FIDE*VIVIT*1541*
Rv.: Orzeł z ukoronowaną literą S na piersi, (koniczyna)
ALBER*D*G*MAR*BRAN*DVX*PRVSS
Srebro, 1,909 g, 23,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30078
Lit.: BAHRFELDT 1901–1929: nr 1179

PRUSY

Miasto Elbląg**Kazimierz Jagiellończyk (1446–1492)**

52. Szeląg, b.d. [po 1457], men. Elbląg
Av.: Orzeł na tarczy, *KASIMRVS:R:POLON
Rv.: herb Elbląga, + MONETA:CIVIT:ELVI
Srebro, 1,258 g, 20,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30036
Lit.: DUTKOWSKI i SUCHANEK 2003: nr 66

Zygmunt I Stary (1506–1548)

53. Denar, b.d. [1544–1545], men. Elbląg
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: herb Elbląga
Bilon, 0,367 g, 12,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30075
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 243 odm.
54. Denar, b.d. [1544–1545], men. Elbląg
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: herb Elbląga
Bilon, 0,306 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30076
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 243 odm.

Zygmunt August (1530–1572)

55. Denar, 1554, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-4
 Bilon, 0,339 g, 12,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30099
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 446
56. Denar, 1555, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-5
 Bilon, 0,265 g, 13,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30098
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 447
57. Denar, 1555, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-5
 Bilon, 0,368 g, 13,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30100
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 447
58. Denar, 1555, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-5
 Bilon, 0,328 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30101
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 447
59. Denar, 1556, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-6
 Bilon, 0,358 g, 12,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30102
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 447
60. Denar, 1557, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-7
 Bilon, 0,328 g, 12,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30103
 Lit.: BIAŁKOWSKI, SZWEYCER 1975: nr 449
61. Denar, 155?, men. Elbląg
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: herb Elbląga, po bokach 5-[]
 Bilon, 0,378 g, 12,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30097
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 445–449

PRUSY**Miasto Gdańsk****Zygmunt I Stary (1506–1548)**

62. Denar, 1546, men. Gdańsk
 Av.: Orzeł Prus Królewskich
 Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 4-6
 Bilon, 0,364 g, 13,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30070
 Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 198

63. Denar, 1547, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 4-7
Bilon, 0,354 g, 12,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30071
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 199
64. Denar, 1547, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 4-7
Bilon, 0,357 g, 12,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30073
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 199
65. Denar, 1558, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 4-8
Bilon, 0,276 g, 11,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30074
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 200

Zygmunt August (1530–1572)

66. Denar, 1549, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 4-9
Bilon, 0,385 g, 12,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30081
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 404
67. Denar, 1551, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-1
Bilon, 0,354 g, 12,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30082
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 406
68. Denar, 1552, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-2
Bilon, 0,326 g, 13,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30083
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 407
69. Denar, 1554, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-4
Bilon, 0,370 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30084
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 408
70. Denar, 1555, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-5
Bilon, 0,328 g, 12,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30085
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 409
71. Denar, 1555, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-5
Bilon, 0,307 g, 12,7 mm; nr inw. MNK VII-P-30086
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 409

72. Denar, 1555, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-5
Bilon, 0,346 g, 13,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30087
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 409
73. Denar, 1555, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-5
Bilon, 0,430 g, 13,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30088
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 409
74. Denar, 1555, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-5
Bilon, 0,292 g, 12,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30089
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 409
75. Denar, 1556, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-6
Bilon, 0,316 g, 13,2 mm; nr inw. MNK VII-P-30090
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 410
76. Denar, 1556, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-6
Bilon, 0,322 g, 12,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30091
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 410
77. Denar, 1557, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-7
Bilon, 0,333 g, 12,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30072
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 411
78. Denar, 1557, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-7
Bilon, 0,325 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30092
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 411
79. Denar, 1557, men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-7
Bilon, 0,263 g, 13,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30093
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 411
80. Denar, 155[?], men. Gdańsk
Av.: Orzeł Prus Królewskich
Rv.: godło herbu Gdańska, po bokach 5-[?]
Bilon, 0,364 g, 12,6 mm; nr inw. MNK VII-P-30094
Lit.: BIAŁKOWSKI i SZWEYCER 1975: nr 405–412

RUŚ HALICKA

Władysław Jagiello (1386–1434)

81. Półgrosz lwowski, b.r. [1404–1408], men. Lwów

Av.: Orzeł na wprost z głową zwróconą w lewo, wokół, w obwódce perełkowej napis: +

WLADISLAI (lilijka) REGIS

Rv.: lew kroczący w lewo, wokół, w obwódce perełkowej napis: MONETA (lilijka)

LEMBVRD

Srebro, 1,548 g, 21,1 mm; nr inw. MNK VII-P-30028

Lit.: KRIŽANIWSKIJ 2007: 165

ŚLĄSK

Ferdynand I Habsburg (1526–1564)

82. Halerz, 1548, men. Wrocław

Av.: inicjał F pod koroną

Rv.: litera S, po bokach 15-48

Bilon, 0,296 g, 11,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30105

Lit.: FRIEDENSBURG i SEGER 1901: nr 23

83. Grosz, 1547, men. Wrocław

Av.: lew, ⊗ FERDI•D•G•ROM•HVN•BOEM•REX

Rv.: Orzeł, •DVX•SILESIA•MARC•MORAVI•1547

Srebro, 1,886 g, 22,5 mm; nr inw. MNK VII-P-30104

Lit.: FRIEDENSBURG i SEGER 1901: nr 20

ŚLĄSK – KSIĘSTWO GŁOGOWSKIE

Zygmunt Jagiellończyk (1500–1506)

84. Grosz biały, 1506, men. Głogów

Av.: Orzeł, +SIGISMVNDVS:DVX:GLOGOVIE

Rv.: Pogoń litewska, pod nią 1506, +KA3IMIRI:R:POLONIE:NATVS

Srebro, 2,074 g, 24,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30049

Lit.: FRIEDENSBURG 1934: nr 296

ŚLĄSK – KSIĘSTWO LEGNICKO-BRZESKIE

Ludwik II Brzeski (1413–1436) lub Elżbieta Brandenburska (1436–1449)

85. Halerz, b.d. [1425–1448], men. Legnica

Av.: popiersie św. Piotra z kluczem w dłoni

Rv.: Orzeł

Bilon, 0,214 g, 12,0 mm; nr inw. MNK VII-P-30106

Lit.: FRIEDENSBURG 1934: nr 177

ŚLĄSK

Miasto Świdnica

Ludwik II Jagiellończyk (1509–1526)

86. Półgrosz, 1525, men. Świdnica
 Av.: Orzeł, [//]VDOVICVS•R•VN•ET•BO
 Rv.: korona, +CIVITAS○SW[]JEN○15Z5
 Srebro, 0,910 g, 19,8 mm; nr inw. MNK VII-P-30047
 Lit.: FRIEDENSBURG 1934: nr 371
87. Półgrosz, 1526, men. Świdnica (ew. emisja pośmiertna, do 1528)
 Av.: Orzeł, ⊗LVDOVICVS○R○VN○ET○BO
 Rv.: korona, ⊗CIVITAS○SWIENI○15Z6
 Srebro, 1,013 g, 18,3 mm; nr inw. MNK VII-P-30048
 Lit.: FRIEDENSBURG 1931: nr 372

WĘGRY

Władysław II Jagiellończyk (1490–1516)

88. Denar, 1511, men. Krzemnica
 Av.: pięciopółowa tarcza herbowa, ⊗WLADISLAI⊗R⊗VNGARIE⊗
 Rv.: Madonna z Jezusem na ręku, po bokach K-G, ⊗PATRONA⊗-⊗VNGARIE {
 Srebro, 0,572 g 15,4 mm; nr inw. MNK VII-P-30046
 Lit.: HUSZÁR 1979: nr 811

LITERATURA

- BAHRFELDT, E. 1901. *Münzen- und Medaillen Sammlung in der Marienburg. 1: Münzen und Medaillen der Provinz Preussen: vom Beginn der Prägung bis zum Jahre 1701*, Gdańsk.
- BEYER, K. 1880. *Skorowidz monet polskich od 1506 do 1825 roku ułożony przez Karola Beyera w roku 1862. Wydany w Krakowie roku 1880 przez Ks. Ign. Polkowskiego*, Kraków.
- BIAŁKOWSKI, A., SZWEYCER, T. 1975. *Monety ostatnich Jagiellonów*, Warszawa.
- COIN HOARDS II 1976, *Coin Hoards II*, Royal Numismatic Society, London.
- DANIEL, T. 1973. „Kromiów (sic!), pow. Zawiercie. Skarb monet z XVI w.”, *Wiadomości Numizmatyczne* 17: 53–54.
- DANIEL, T. 1974. „Kromiów, pow. Zawiercie. Dalsza część znaleziska”, *Wiadomości Numizmatyczne* 18: 52–53.
- DANIEL, T. 1975. „Kromiów, woj. Katowice. Dalsza część skarbu z XVI w.”, *Wiadomości Numizmatyczne* 19: 249–251.
- DUTKOWSKI, J., SUCHANEK, A. 2003. *Corpus Nummorum Civitatis Elbigenensis*, Gdańsk.
- FRIEDENSBURG, F. 1931. *Die Schlesischen Münzen des Mittelalters im Auftrage des Schlesischen Altertumsvereins*, Breslau.
- FRIEDENSBURG, F., SEGER, H. 1901. *Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit im Auftrage des Vereins für das Museum schlesischer Altertümer*, Breslau.
- FRIEDL, H. 2003. *Die Münzen der Landgrafen von Leuchtenberg und Grafen von Hals (Münzgeschichte und Katalog)*, Regenstein.
- GÖTZ, E. 1992. *Die Münzprägung der Oberpfalz*, Nürnberg.
- GUMOWSKI, M. 1990. *Mennica Gdańska*, Gdańsk.

- HALAČKA, I. 1987. *Mince zemí koruny české*, Kroměříž.
- HUSZÁR, L. 1979. *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, München.
- KIRMIS, M. 1885. „Münzgeschichte der Stadt Fraustadt”, [w:] *Berliner Münzblätter* 56, Berlin (osobne odbicie).
- KOPICKI, E. 1995. *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z polską związanych*, cz. 1, Warszawa.
- KORCZYŃSKA, E. 2004. „Kronika Gabinetu Numizmatycznego Muzeum Narodowego w Krakowie (1997–2000)”, *Notae Numismaticae – Zapiski Numizmatyczne* 5: 187–193.
- KOZŁOWSKI, R. P. 2018. *Mennictwo wschowskie*, Warszawa.
- KRIŽANIWSKIJ, A. 2007. *L’vyvskij Monetnyj Dvyr u XIV–XV stolyttjah*, L’vyv.
- KUBIAK, S. 1970. *Monety pierwszych Jagiellonów (1386–1444)*, Wrocław.
- KUBIAK, S. 1998. „Monety koronne z drugiej połowy XV w. (1447–1506)”, *Wiadomości Numizmatyczne* 42: 117–181.
- KURPIEWSKI, J. 1994. *Katalog Monet Polskich 1506–1573 (Zygmunt I Stary, Zygmunt II August, Bezkrolowie 1573)*, Warszawa.
- MĘCLEWSKA, M., MIKOŁAJCZYK, A. 1983. *Skarby monet z lat 1500–1649 na obszarze Polski, Inwentarz*, cz. I, Warszawa.
- PASZKIEWICZ, B. 2010. *Monety z kościoła św. Mikołaja w Gieczu*, Biblioteka Studiów Lednickich, Fontes 4, Lednica.
- PASZKIEWICZ, B. 2013. „Moneta w dawnym Gdańsku. Badania archeologiczne w latach 1997–2009”, *Archeologia Gdańska*, t. VI., Monografia 1, Gdańsk.
- RICHTER, L., GREGOR, P., ZMRZLÝ, M. 2014. „Falza nedatovaných černých penízů Ferdinanda I. Habsburského”, *Numismatické listy* 69: 63–71.
- ZAGÓRSKI, I. 1845. *Monety dawnej Polski jako też prowincyj i miast do niej niegdy należących, z trzech ostatnich wieków zebrane, uporządkowane i z przywiedzeniem źródeł historycznych opisane*, Warszawa.
- ZAWADZKI, M. 2006. „Ikonografia monet wschowskich”, [w:] M. GAĆCARZEWICZ (red.), *Stempel monet. Obraz a słowo, XIII Ogólnopolska Sesja Numizmatyczna*, Nowa Sól: 115–124.
- ŻABIŃSKI, Z. 1981. *Systemy pieniędzy na ziemiach polskich*, Wrocław.

Adresy autorów:

Anna Bochnak
Gabinet Numizmatyczny
Muzeum Narodowe w Krakowie
ul. Piłsudskiego 12, 31-109 Kraków
e-mail: abochnak@mnk.pl

Mateusz Woźniak
Gabinet Numizmatyczny
Muzeum Narodowe w Krakowie
ul. Piłsudskiego 12, 31-109 Kraków
e-mail: mwozniak@mnk.pl

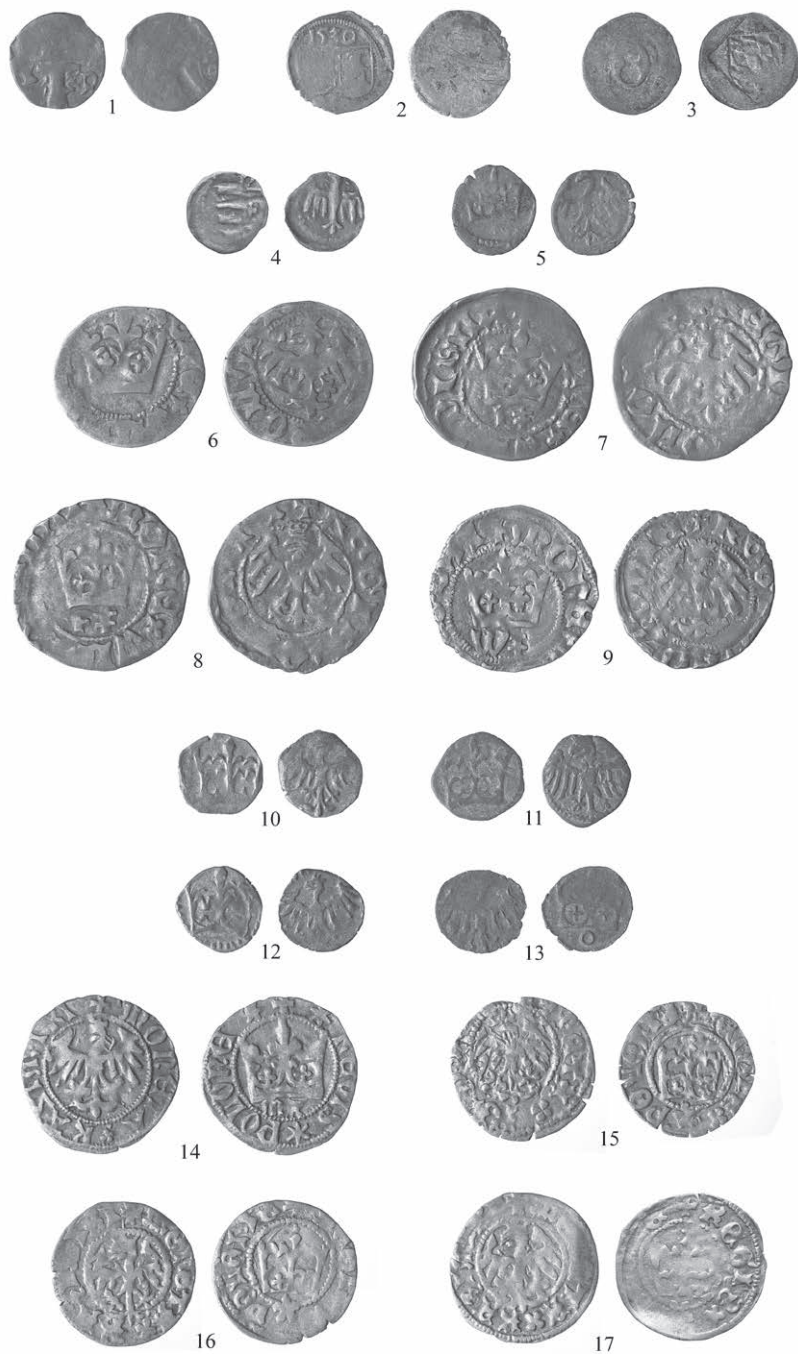
TABELA 1	Zestawienie monet ze skarbu z Kromolowa – Zawiercia w kolekcji MNK i znanych z wcześniejszej literatury (ujęte w nawiasach)
TABLICE 1–6	II. 1–88. Monety ze skarbu Kromolów – Zawiercie z kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie (numery odpowiadają numerom katalogu). Fot. A. Olchawska MNK

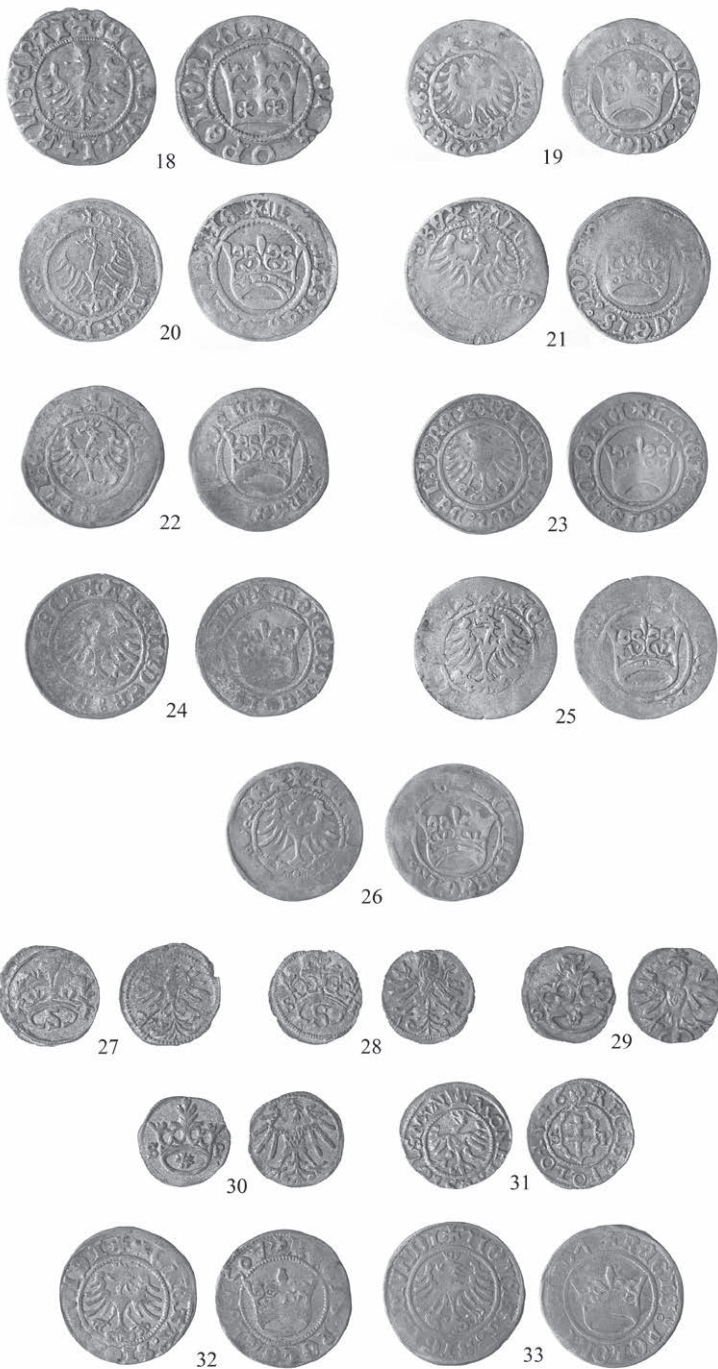
TABELA 1

Władca	Mennica	Denar	Szeląg	Półgrosz	Grosz	Kwartnik	Fenig	Halerz	MNK	Razem:
Jadwiga (1384–1399)	Kraków	1							1	1
Władysław Jagiełło (1387–1434)	Kraków	1		4 [8]					5	13
Ruś Halicka, Władysław Jagiełło (1387–1434)	Lwów					1			1	1
Władysław Warneńczyk (1434–1444)	Kraków	3							3	3
Kazimierz Jagiellończyk (1446–1492)	Kraków	1 [4]		4 [15]					5	24
Jan Olbracht (1492–1501)	Kraków	[1]		1 [79]					1	81
Aleksander Jagiellończyk (1501–1506)	Kraków			8 [29]					8	37
Zygmunt I Stary (1506–1548)	Kraków	4 [11]		8 [63]	[3]	1 [1]			13	91
Miasto Wschowa	Wschowa	2							2	2
Prusy Królewskie, Zygmunt I Stary (1506–1548)	Toruń	2	2 [3]		2 [4]				6	13
Prusy Królewskie, Albrecht Hohenzollern (1525–1568)	Królewiec	2 [17]	[2]		2 [19]				4	42
Prusy – miasto Elbląg, Kazimierz Jagiellończyk (1446–1492)	Elbląg		1						1	1
Prusy – miasto Elbląg, Zygmunt I Stary (1506–1548)	Elbląg	2	[3]						2	5
Prusy – miasto Elbląg, Zygmunt II August (1530–1572)	Elbląg	7 [17]							7	24
Prusy – miasto Gdańsk, Zygmunt I Stary (1506–1548)	Gdańsk	4 [4]	[10]		[1]				4	19

TABELA 1

[illegible]

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

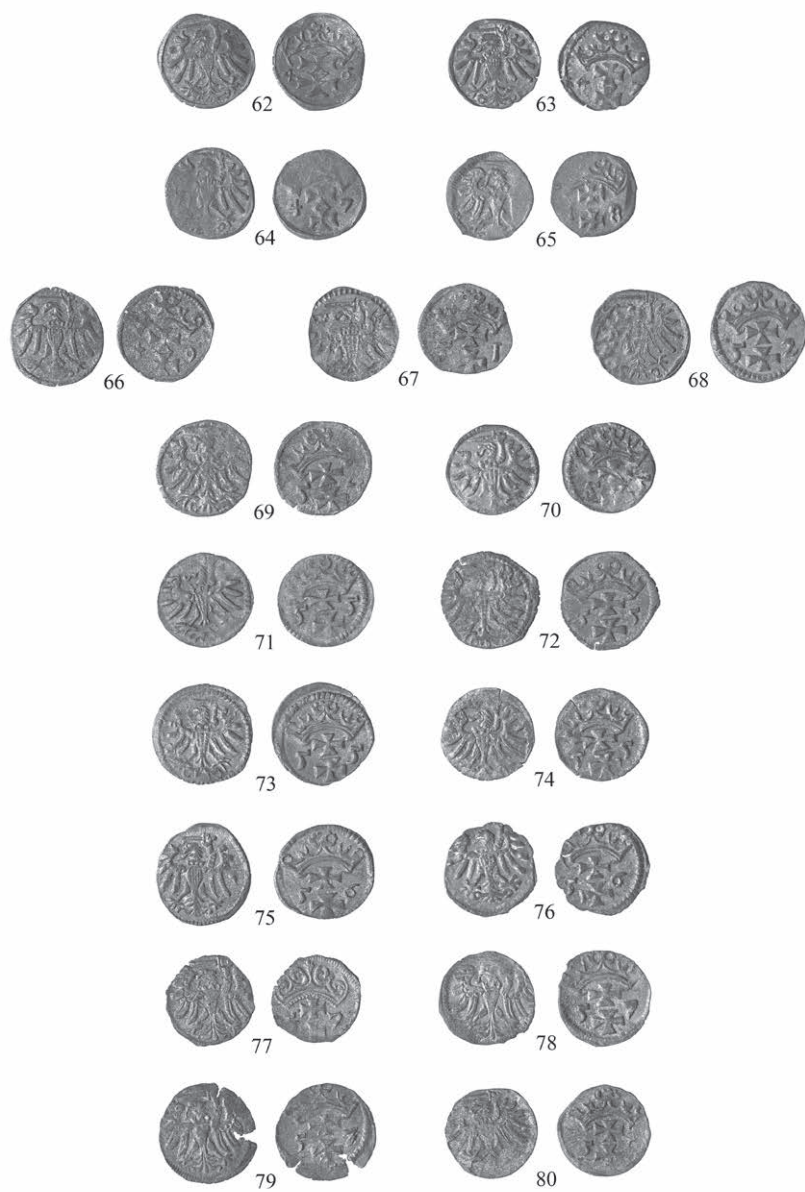
46

47

81

82

83

84

85

86

87

88

